

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

נתונים על תעסוקת חרדים

כתיבה: נטע משה

אישור: שלי לוי, ראשת צוות

עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת"

ד' באדר ב' תשע"ו

14 במרס 2016

הכנסת, מרכז המחקר והמידע

קריית בן-גוריון, ירושלים 91950

טל': 02 - 6408240/1

פקס: 02 - 6496103

www.knesset.gov.il/mmm

תוכן עניינים

<u>1</u>	<u>1. "האוכלוסייה החרדית" – מבוא והגדרות</u>
<u>3</u>	<u>2. נתונים על תעסוקה – הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה</u>
3	2.1. סקר כוח-אדם
3	2.1.1. הגדרות ומתודולוגיה
4	2.1.2. אומדן האוכלוסייה החרדית ושיעור המועסקים בקרבה
6	2.1.3. השתתפות בכוח העבודה
8	2.1.4. שיעור בלתי מועסקים
11	2.1.5. שיעורי תעסוקה
14	2.2. סקר הכנסות והוצאות
15	2.3. הסקר החברתי
<u>17</u>	<u>3. נתוני עוני – המוסד לביטוח לאומי</u>
17	3.1. הגדרות ומתודולוגיה
18	3.2. תחולת העוני
19	3.3. עוני מתמשך
20	3.4. מענק עבודה
<u>21</u>	<u>מקורות</u>

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת מנואל טרכטנברג ומוצגים בו **נתונים על תעסוקת חרדים ועל עוני בקרב חרדים**. הנתונים המוצגים נסמכים על שני מקורות עיקריים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, העורכת את סקר כוח-אדם, את סקר הכנסות והוצאות ואת הסקר החברתי, והמוסד לביטוח הלאומי, המפרסם את דוח ממדי העוני והפערים החברתיים.

1. "האוכלוסייה החרדית" – מבוא והגדרות

אחד הקשיים המתודולוגיים העיקריים בהצגת נתונים על האוכלוסייה החרדית לרבות נתונים על תעסוקת חרדים, הוא הגדרתה של אוכלוסייה זו. במהלך השנים התגבשו כמה הגדרות מקובלות המתבססות על עקרונות שונים, ולפיכך כל הגדרה עשויה להביא לנתון אחר לעניין גודל האוכלוסייה הנבדקת. להלן ארבע שיטות שונות להגדרת האוכלוסייה החרדית שסקרה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (למ"ס), במאמר ממרס 2011 שכותרתו "שיטות מדידה ואמידת גודלה האוכלוסייה החרדית בישראל"¹:

- א. דפוסי הצבעה – זיהוי האוכלוסייה החרדית על-פי תפרוסת גיאוגרפית המבוססת על דפוסי הצבעה למפלגות חרדיות. שיטה זו הוצגה בעבודה של החוקרים גורביץ וקסטרו בשנת 2004, ובה אזורים גיאוגרפיים שונים בישראל דורגו לפי רמת ההומוגניות בהצבעה למפלגות חרדיות, ועל בסיס הדירוג הוצג אומדן של כל האוכלוסייה החרדית המתגוררת באזורים הללו.
- ב. בית-ספר אחרון – הצגת השאלה "מהו בית-הספר האחרון שבו למדת/אתה לומד", לנסקרים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אחת מהתשובות האפשריות היא "ישיבה גדולה". משק-בית מוגדר חרדי אם לפחות אחד מבני משק-הבית למד בישיבה גדולה.
- ג. הגדרה עצמית – הצגת שאלה ישירה בדבר רמת הדתיות של הנשאל, ואחת האפשרויות היא "חרדי". בסקר החברתי של הלמ"ס השאלה מופיעה משנת 2002 ומשנת 2014 נוספה לסקר כוח-אדם של הלמ"ס שאלה על אורח החיים של משק-הבית מבחינה דתית.
- ד. פיקוח מוסד הלימוד – הצלבה בין קבצים מינהליים מתחום החינוך ובהם נתונים על הלומדים במוסדות לימוד שונים ובין קובץ מרשם האוכלוסין, והצגת אומדן של גודל האוכלוסייה שלומדת או למדה במוסדות בפיקוח חרדי או עצמאי. שיטה זו מבוססת על ההנחה שבישראל בחירת מוסד הלימוד היא אינדיקטור אמין לזיהוי רמת הדתיות של אדם.

כמעט כל השיטות שאינן מבוססות על הגדרה עצמית כרוכות בקשיים מתודולוגיים, ובגינם ייתכן שאנשים שאינם חרדים ייחשבו חרדים ולהפך: חרדים שהנתונים עליהם אינם תואמים את ההגדרות ייחשבו לא-חרדים על-פי חלק מהשיטות. לדוגמה, יש בוגרים של מוסדות לימוד המוגדרים חרדים או אנשים שלמדו בישיבה שכיום הם אינם חרדים (יצאו בשאלה או הם דתיים לאומיים), ולעומת זאת, יש חוזרים בתשובה שלא למדו במוסד חרדי בצעירותם וכיום הם חרדים. נקודה נוספת העולה מהגדרות אלה היא שמסקרים, שנערכים על-פי רוב בקרב האוכלוסייה הבוגרת או אוכלוסייה בגיל העבודה, קשה לאמוד את גודל האוכלוסייה הצעירה בקרב החרדים.

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [שיטות מדידה ואמידת גודלה של האוכלוסייה החרדית בישראל](#), (נייר טכני מס' 25), מרס 2011, עמ' 4-5.

כדי להתגבר על קשיים אלה וקשיים אחרים ולהגיע לאומדן מדויק יותר, במהלך השנים השתמשו גורמים שונים בהגדרות דו-שלביות: בדיקת אחד מהאלמנטים שמוצגים לעיל בצירוף נתון נוסף המאפיין על-פי רוב אוכלוסייה של חרדים.² לדוגמה נוספו בסקרים שאלות על שירות בצה"ל של אחד מבני הבית, החזקת מכשיר טלוויזיה בבית³ ומגורים ביישובי הגרעין החרדיים.⁴ עם זאת, גם סביב שאלות אלו עלולים לעלות הקשיים שהוצגו לעיל. קשיים מתודולוגיים נוספים הכרוכים בהצגת נתונים על האוכלוסייה החרדית נובעים משיעור היענות נמוך יותר של חרדים, לעומת שאר האוכלוסייה, לסקרים מטעם משרדים ומוסדות ממשלתיים, בהשוואה לשיעור ההשבה של כלל האוכלוסייה.⁵ משום כך, ההמלצות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה משנת 2009 הן, בין היתר, לשלב שתי שאלות לזיהוי חרדים בסקרי הלמ"ס.⁶

במחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה המוזכר לעיל, נמצא הבדל ניכר בין האומדנים המתקבלים משיטות הסקירה השונות, והוא מגיע לעתים לפערים של כ-100% בגודל האוכלוסייה. נמצא כי אומדן של כלל האוכלוסייה החרדית לשנת 2009 על-פי שיטות דפוזי הצבעה והפיקוח על מוסד הלימוד הוא בית-הספר האחרון; 301,000 איש על-פי דפוזי הצבעה בבחירות; 306,000 איש על-פי שיטת ההגדרה העצמית ו-327,000 איש על-פי סוג הפיקוח על מוסד הלימוד. הערכת גודל האוכלוסייה בגילאי 20-64 הייתה 192,000 איש על-פי בית-ספר אחרון; 261,000 איש על-פי דפוזי הצבעה בבחירות; 293,000 איש על-פי הגדרה עצמית ו-315,000 איש על-פי סוג הפיקוח מוסד הלימוד.⁷ במחקר של המועצה הלאומית לכלכלה משנת 2009 הוצגה ההערכה כי שיעור האוכלוסייה החרדית באוכלוסיית ישראל הוא 8%-11%.⁸ על-פי ההערכה בדוח ממדי העוני והפערים החברתיים של המוסד לביטוח לאומי בשנת 2014 האוכלוסייה החרדית היא 9.6% מאוכלוסיית ישראל.⁹

את ההבדלים הללו בהגדרותיה ובהיקפה של האוכלוסייה החרדית יש להביא בחשבון בעת הצגת הנתונים על האוכלוסייה החרדית, ובפרט בניסיון להשוות בין נתונים ממקורות שונים ועל פני שנים. בפועל, משרדי הממשלה ומוסדות המדינה נוקטים הגדרות שונות על-פי מטרת הבדיקה.¹⁰ מסמך זה מתמקד כאמור בנתונים על תעסוקת חרדים ועל עוני בקרבם, ובפתח כל אחד מהפרקים והסעיפים הרלוונטיים נציג את מקור הנתונים, את דרך חישוב האומדן ואת הקשיים בשיטת האמידה. בחלק מהמקומות אף נציג נתונים מקבילים המתבססים על הגדרות שונות, כפי שעושים עורכי הסקרים עצמם.¹¹

² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [שיטות מדידה ואמידת גודלה של האוכלוסייה החרדית בישראל](#), (נייר טכני מס' 25), מרס 2011, עמ' 4-5.

³ איתן רגב, [השכלה ותעסוקה במגזר החרדי](#), דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2013, מרכז טאוב, נספח ב'.
⁴ רכסים, כפר-חב"ד, ביתר-עילית, כוכב-יעקב, מודיעין-עילית, קריית-יערים, עמנואל, אספר, מתתיהו ואלומה; חגי לוי ורוני הכהן, [שיטות לזיהוי ואפיון כמותי של המגזר החרדי](#), המועצה הלאומית לכלכלה, עמ' 6.

⁵ שם, עמ' 9.
⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [שיטות מדידה ואמידת גודלה של האוכלוסייה החרדית בישראל](#), (נייר טכני מס' 25), מרס 2011, עמ' 52.

⁷ שם, עמ' 54.

⁸ חגי לוי, [המגזר החרדי בישראל, העצמה תוך שילוב בתעסוקה](#), המועצה הלאומית לכלכלה, 2009, עמ' 10.
⁹ המוסד לביטוח לאומי, [ממדי העוני והפערים החברתיים](#), דוח שנתי 2014, דצמבר 2015, עמ' 1.

¹⁰ שם, עמ' 9.

¹¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [שיטות מדידה ואמידת גודלה של האוכלוסייה החרדית בישראל](#), (נייר טכני מס' 25), מרס 2011, עמ' 52.

2. נתונים על תעסוקה – הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

2.1. סקר כוח-אדם

סקר כוח-אדם הוא אחד הסקרים המרכזיים והגדולים שעורכת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ונאספים בו נתונים מגוונים על תעסוקה בישראל, כדוגמת גודלו של כוח העבודה, תכונותיו, היקף האבטלה ועוד.¹² משנת 2012 הסקר מבוצע במתכונת חודשית ובשנת 2015 רואיינו בממוצע בכל חודש, באופן שוטף, כ-20,400 בני 15 ומעלה.¹³ באוכלוסיית הסקר נכללים התושבים הקבועים של מדינת ישראל, וכן תיירים ותושבים ארעיים השוהים בישראל יותר משנה ברציפות. באוכלוסיית הסקר לא נכללים תושבים קבועים השוהים ברציפות מחוץ לישראל יותר משנה, תיירים, מתנדבים ותושבים ארעיים השוהים ברצף בישראל שנה או פחות ודיפלומטים.¹⁴

על סמך סקר כוח-אדם ערכה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עיבוד, המציג מעקב אחר מימוש יעדי התעסוקה שקבעו הממשלות בישראל, ובו נתונים על האוכלוסייה החרדית.¹⁵ בעיבוד האחרון מסוף ינואר 2016 מוצגים נתוני הרבעון הרביעי של שנת 2015 וכן נתונים משנים קודמות. עוד מפורסמים בו, בפילוח על-פי אוכלוסיות, נתונים על מספר האנשים וכלל המועסקים, השתתפות בכוח העבודה ושיעור בלתי מועסקים.

2.1.1. הגדרות ומתודולוגיה

משק-בית מוגדר בסקר כוח-אדם "אדם אחד או קבוצת אנשים הגרים יחד בדירה באופן קבוע רוב ימות השבוע ומנהלים תקציב הוצאות משותף למזון. משק-בית יכול לכלול גם אנשים שאינם קרובי משפחה". במשק בית נכללים כל האנשים השייכים לאוכלוסיית הסקר וילדים בני פחות מ-15, אשר לנים בדירה בדרך כלל ארבעה לילות בשבוע או יותר.¹⁶ **משתתפים בכוח העבודה** הם מי שהיו מועסקים או מי שחיפשו עבודה באופן פעיל (בלתי מועסקים) על-פי הגדרת הזמן בשבוע הקובע.¹⁷ **מועסק** על פי סקר כוח-אדם הוא מי שעבד בעבודה כלשהי שעה אחת לפחות בשבוע הקובע תמורת שכר, רווח או תמורה אחרת.¹⁸ **בלתי מועסקים מוגדרים** "אנשים שלא עבדו כלל (אפילו לא שעה אחת) וחיפשו עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות האחרונים, כגון על-ידי רישום בלשכת עבודה של שירות התעסוקה, על-ידי פנייה אישית או בכתב למעסיק או על-ידי שיטה אחרת, והיו יכולים להתחיל לעבוד בשבוע הקובע לו הוצעה להם עבודה מתאימה". **עבודה בהיקף מלא** היא עבודה של 35 שעות עבודה בשבוע או יותר.

הנתונים על חרדים שנכללים במעקב אחד מימוש יעדי תעסוקה ממשלתיים מוצגים על-פי שלוש שיטות אומדן שונות:

1. **הרחבה של שיטת בית-הספר האחרון**: ראשית, זוהו משקי-בית שיש בהם גבר יהודי אחד לפחות הלומד בישיבה גבוהה, תוך התייחסות להימצאותם של גברים או נשים המשרתים/ות בצבא

¹² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, נתונים מסקר כוח-אדם לחודש ינואר 2016.

¹³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, מעבר לסקר כוח-אדם חודשי, שאלות ותשובות; נתונים מסקר כוח-אדם לחודש ינואר 2016.

¹⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הגדרות, סיווגים והסברים, עמ' 1.

¹⁵ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם, התקבל ב-31 בינואר 2016.

¹⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, הגדרות, סיווגים והסברים, עמ' 1 סעיף 3.

¹⁷ שם, סעיף 3.2.

¹⁸ שם, סעיף 6.1.1.

באותו משק-בית; נוסף על כך, זוהו יישובי גרעין חרדיים שבהם שיעור גבוה של משקי-בית כאמור, כלומר תלמיד ישיבה אחד לפחות במשק-הבית, בכלל משקי-הבית ביישוב.

2. **הגדרה עצמית:** משנת 2014 ואילך נכללת בסקר כוח-אדם שאלה בדבר אורח החיים של משק-הבית מבחינה דתית. משק-בית מוגדר חרדי אם בתשובה על שאלה זו השיב הנשאל "חרדי", ללא קשר למוסד לימודים.¹⁹

3. **מדידה על-פי ההמלצה של המועצה הלאומית לכלכלה משנת 2010:** בהמלצה זו נכתב כי פרט יוגדר חרדי אם לפחות אחד מהשניים נכון: 1. לגבי הפרט או מי מבני-הבית שלו דווח כי סוג בית-ספר האחרון היה "ישיבה/מדרשה גדולה". 2. הפרט מתגורר באחד מיישובי הגרעין החרדיים, שהם רכסים, כפר-חב"ד, ביתר-עילית, כוכב-יעקב, מודיעין-עילית, קריית-יערים, עמנואל, אספר (מיצד), מתתיהו ומשואה.

כאמור, בשנת 2012 חל שינוי באופן עריכת הסקר ומאז הוא מתקיים אחת לחודש ולא אחת לרבעון; משום כך אי-אפשר להשוות בין הנתונים עד סוף שנת 2011 לנתונים משנת 2012 ואילך ללא תיקון סטטיסטי (מקדמי שרשור). הנתונים שנמסרו מהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בעיבוד המיוחד מוצגים טרם החלת מקדמי השרשור,²⁰ ולכן בפרק הנוכחי הנתונים יוצגו בגרפים נפרדים על-פי תקופות: מ-2000 עד 2011, ומ-2012 עד 2015.

2.1.2. אומדן האוכלוסייה החרדית ושיעור המועסקים בקרבה

על-פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, ברבעון האחרון של שנת 2015 נאמדה האוכלוסייה החרדית – גילאי 25-64 – ב-226,100-265,400 בני-אדם (תלוי בשיטת המדידה).²¹ מהם ברבעון האחרון של שנת 2015 הועסקו 138,600-166,800 חרדים. על-פי שיטת המדידה של הגדרה עצמית, הנהוגה משנת 2014 בסקרי כוח-אדם, הועסקו בשנה זו 152,300 חרדים בגילאי 25-64: 66,600 גברים ו-85,700 נשים.

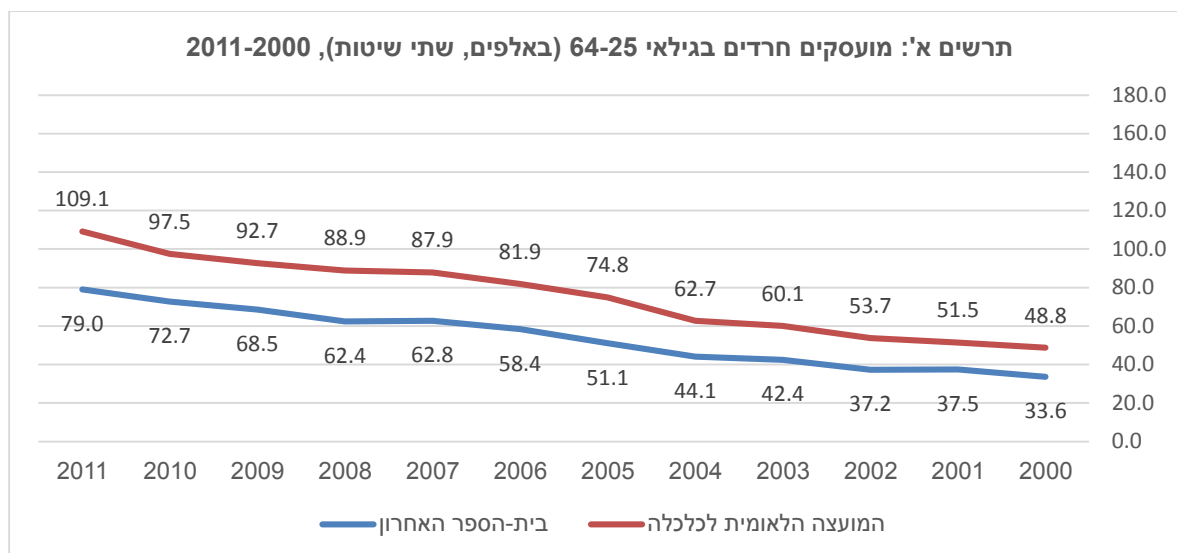
בשני הגרפים שלהלן נתונים על אומדן של האוכלוסייה החרדית המועסקת בשנים 2000-2011 ובשנים 2012-2015. בגרף הראשון מובאים נתונים על-פי שתי שיטות הגדרה: בית-הספר האחרון והמועצה הלאומית לכלכלה; בגרף השני מוצגת גם את שיטת ההגדרה העצמית, הנהוגה משנת 2014.²²

¹⁹ בשאלה 2.120.1 בסקר כוח-אדם הנסקר מתבקש להשיב על השאלה: "מהו אורח החיים העיקרי מבחינה דתית של הגרים בדירה? 1. חילוני, 2. מסורתי, 3. דתי, 4. דתי מאוד, 5. חרדי, 6. אורח חיים מעורב, 7. אחר, פרט ____". הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [שאלון סקר כוח-אדם חודשי](#), עמ' 5.

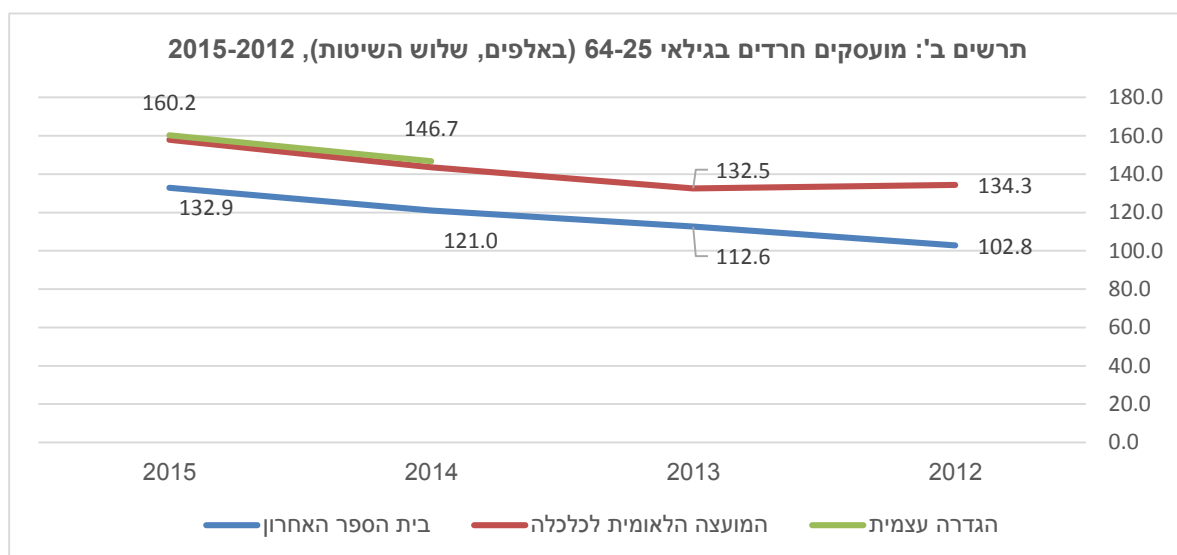
²⁰ מרק פלדמן, ראש תחום סטטיסטיקה של עבודה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיחת טלפון, 13 במרס 2016.
²¹ על-פי שיטת בית-הספר האחרון – 226,100; על-פי שיטת המועצה הלאומית לכלכלה – 365,400; על-פי שיטת ההגדרה העצמית – 256,500.

²² תרשימים א' ו-ב', מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם, התקבל ב-31 בינואר 2016.

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.²³

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

כמוצג בגרפים, על-פי כל שיטות המדידה מספרם הכולל של בני 64-25 באוכלוסייה החרדית שהם מועסקים גדל בהתמדה ב-15 השנים האחרונות. הגידול בין שנת 2014 ל-2015, בפרט, הוא של 14,000 מועסקים. עם זאת, יש לזכור כי חל גידול גם באוכלוסייה החרדית ככלל, לא רק בקבוצת גיל זו ולא רק בשיעור המועסקים. בסעיפים הבאים מוצגים נתונים על שיעור המשתתפים בכוח העבודה ושיעור התעסוקה באוכלוסייה החרדית, ואפשר ללמוד מהם על חלקה של האוכלוסייה המועסקת והמשתתפת בכוח העבודה בכלל האוכלוסייה החרדית בהשוואה לחלקה של קבוצה זו באוכלוסייה הכוללת.

אשר לחלקן של הנשים בקרב החרדים המועסקים, מניתוח נתוני המועסקים לשנת 2015 עולה כי בין המועסקים החרדים בגילאי 64-25, 59% הן נשים ו-41% הם גברים – נתונים הדומים לנתוני השנים

²³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם, התקבל ב-31 בינואר 2016.

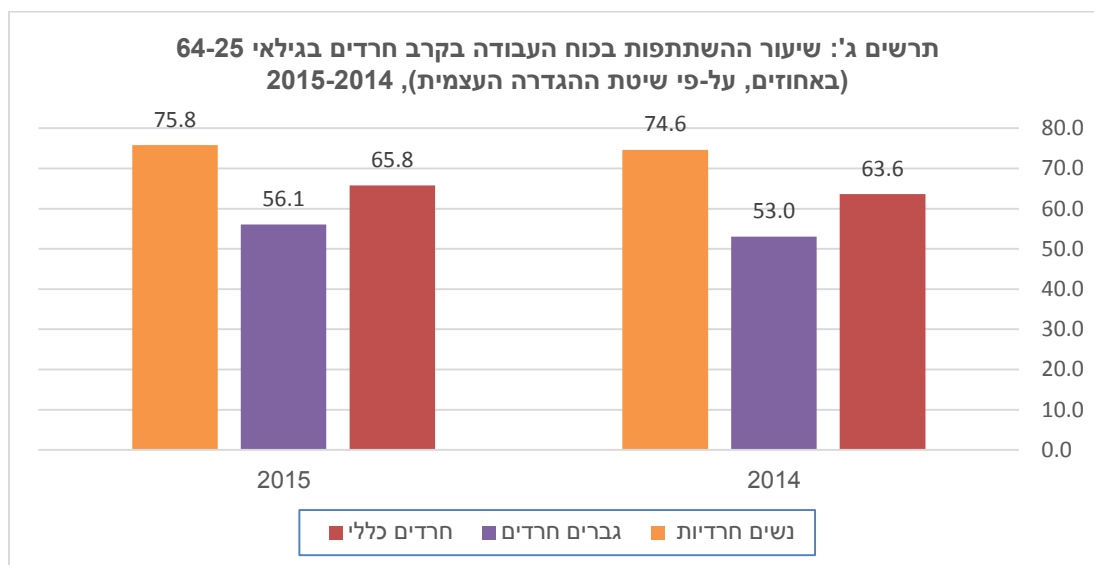

הקודמות. ואולם, לא ניתן ללמוד מנתונים אלו על חלקיות המשרה, על ההכנסות ועל תחומי העיסוק של גברים חרדים ונשים חרדיות.

2.1.3. השתתפות בכוח העבודה

משתתפים בכוח העבודה הם מי שהיו מועסקים או מי שחיפשו עבודה באופן פעיל (בלתי מועסקים) על-פי הגדרת הזמן בשבוע הקובע.

להלן תרשים שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה באוכלוסייה החרדית, על-פי שיטת ההגדרה העצמית, לשנים 2014-2015, בחלוקה על-פי מגדר. **כאמור, שיטת ההגדרה העצמית נהוגה בסקר כוח-אדם משנת 2014 ומשמעה כי נסקר נחשב חרדי על-פי הגדרה עצמית סובייקטיבית שלו.**

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

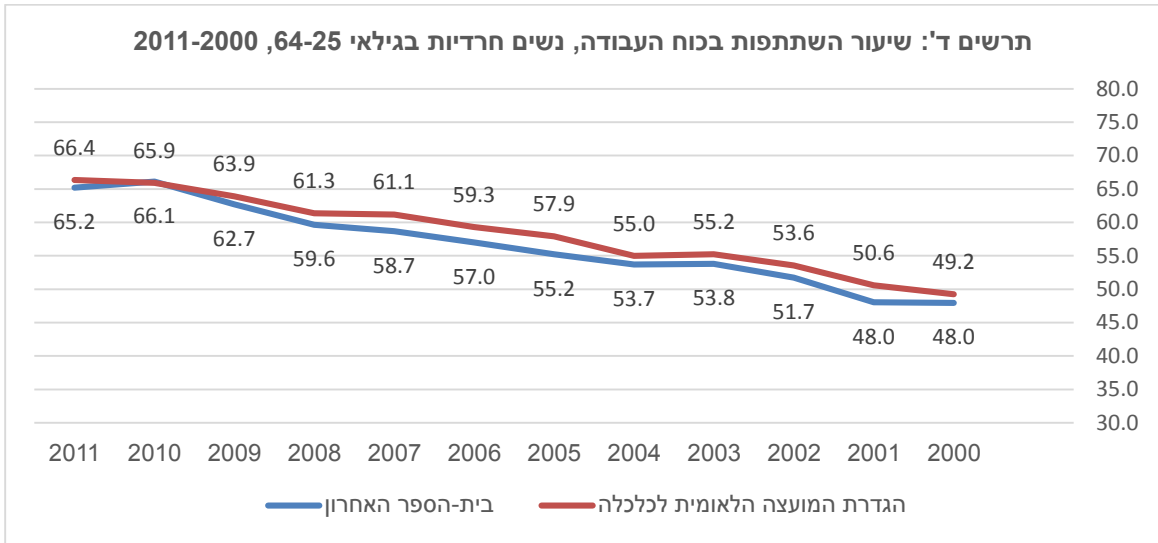
כפי שמוצג בגרף, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים חרדיות גבוה משיעור ההשתתפות של גברים חרדים: בשנת 2015 שיעור ההשתתפות של נשים בכוח העבודה היה 75.8%, שיעורם של הגברים היה 56.1% והשיעור הכללי באוכלוסיית החרדים היה 65.8%. לשם השוואה, נציין כי על-פי שיטת בית-הספר האחרון שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בישראל של יהודים (שאינם חרדים) בכלל האוכלוסייה היה בשנה זו 87.3%: בקרב גברים יהודים שאינם חרדים – 90.5% ובקרב נשים יהודיות שאינן חרדיות – 84.2%. על-פי שיטת המועצה הלאומית לכלכלה, שיעור ההשתתפות של יהודים שאינם חרדים הוא 87.5%: 90.8% השתתפות בקרב גברים יהודים שאינם חרדים ו-84.3% השתתפות בקרב נשים יהודיות שאינן חרדיות.

נתון נוסף שעולה מהגרף לעיל הוא העלייה בשיעורי ההשתתפות בכלל הקבוצות. שתי מגמות אלו, הפער בין גברים לנשים, והעלייה בשיעור ההשתתפות, הן מגמות המתקיימות זה שנים מספר, כפי שאפשר לראות בגרפים המובאים מטה. כאמור, הנתונים שהוצגו עד כה מתבססים על שיטת ההגדרה העצמית, ולכן אין מקום להשוות אותם לשיעורי ההשתתפות בכוח העבודה שבהם האוכלוסייה החרדית הוגדרה על-פי שיטות אחרות.

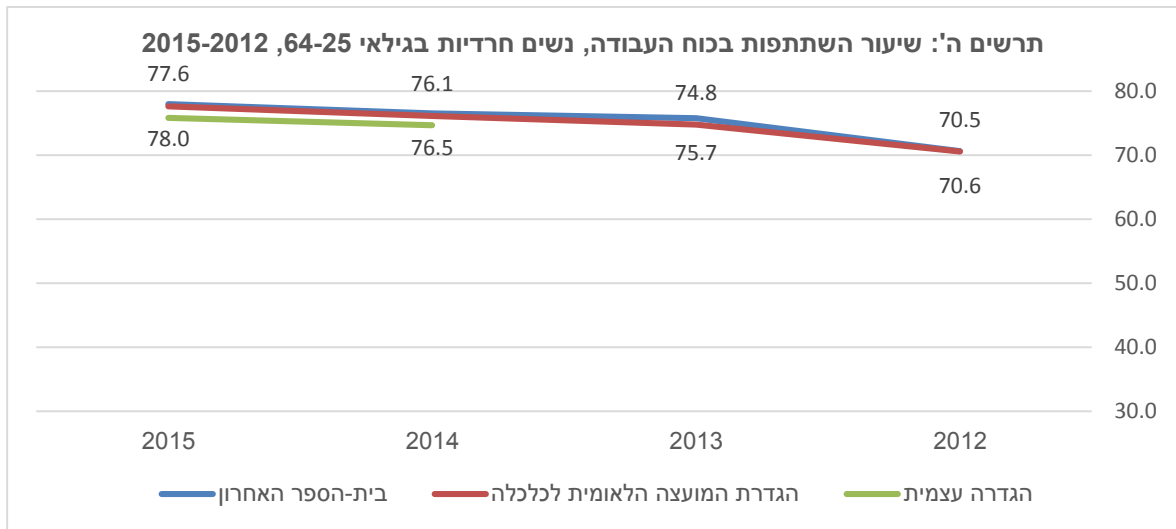
להלן מוצגים ארבעה גרפים ובהם נתונים על השנים 2000-2011 ו-2012-2015. בצמד הגרפים הראשון מוצגים שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה של נשים חרדיות בשתי התקופות האלה, ובצמד הגרפים השני

מובא שיעור השתתפות בכוח העבודה של גברים חרדים. בגרפים מוצגים נתונים על-פי שלוש השיטות: בית-הספר האחרון, המועצה הלאומית לכלכלה והגדרה עצמית (רק משנת 2014).

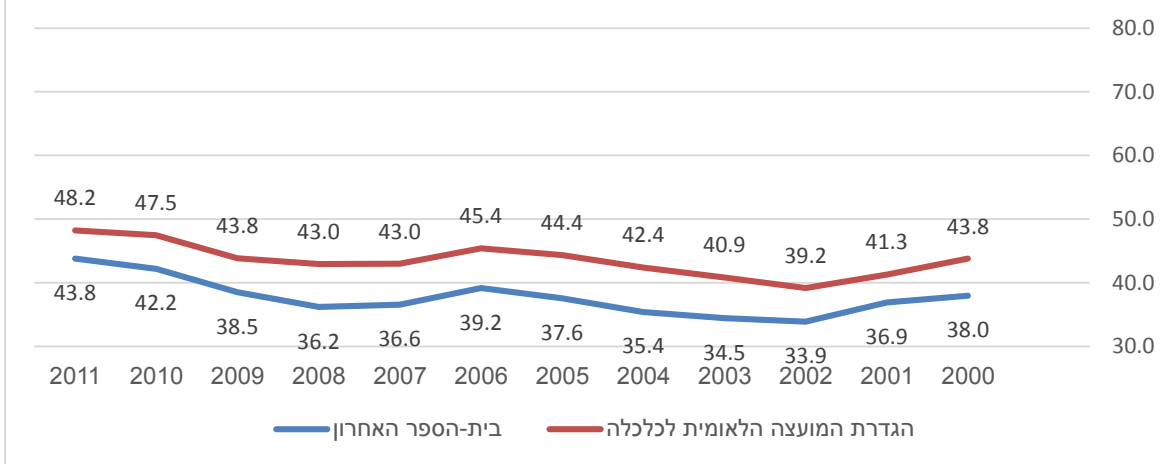
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

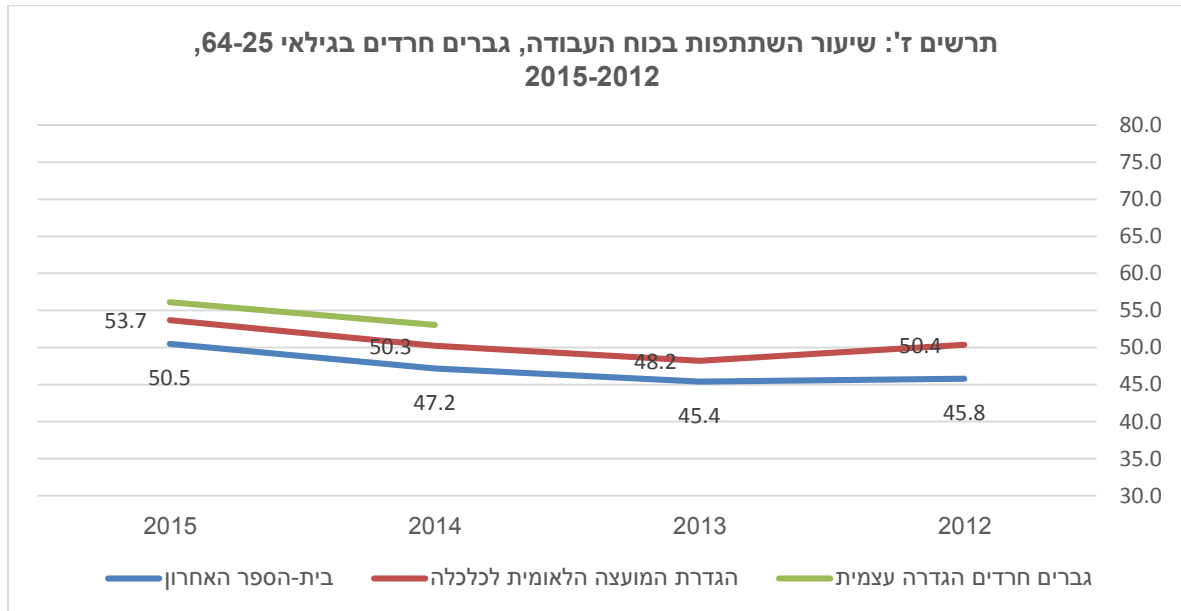

תרשים ו': שיעור השתתפות בכוח העבודה, גברים חרדים בגילאי 25-64, 2000-2011

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

תרשים ז': שיעור השתתפות בכוח העבודה, גברים חרדים בגילאי 25-64, 2012-2015

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

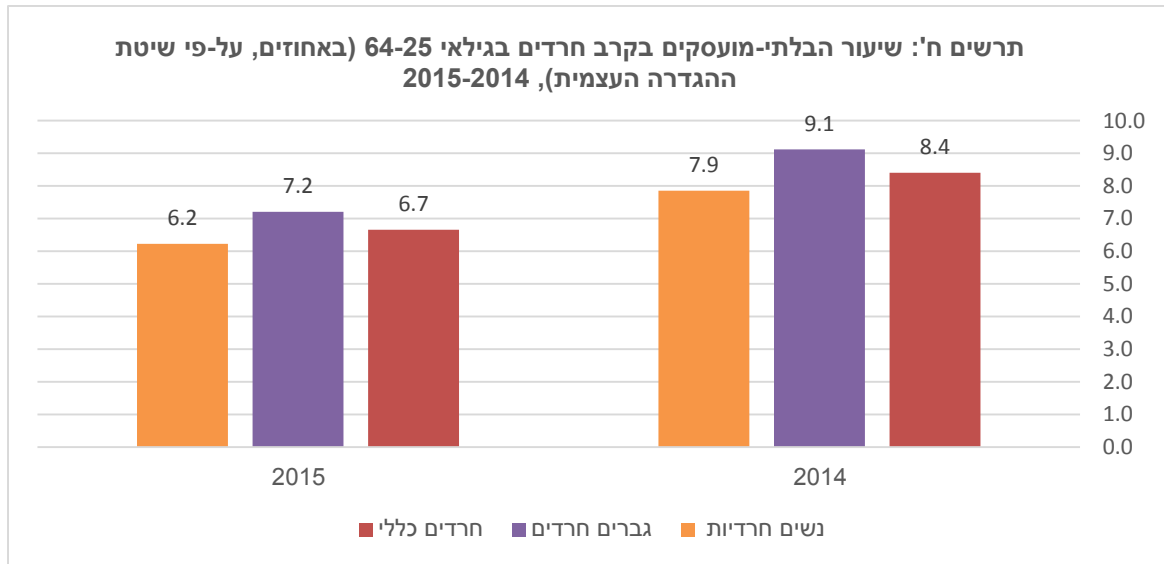
כפי שמוצג לעיל, לפני 15 שנים (בשנת 2000) שיעור ההשתתפות של נשים חרדיות היה 48%-49% ושיעור ההשתתפות של גברים חרדים היה 38%-43% (תלוי בשיטת המדידה) אך לפני כחמש שנים (בשנת 2010) שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים חרדיות היה כ-65% ושל גברים היה 42%-47%. כיום (2015), כאמור, שיעור ההשתתפות של נשים הוא 75%-77% ושל גברים הוא 50%-53%. נדגיש כי בשל שינויים בשיטת המדידה אין להשוות בין נתוני השנים עד שנת 2011 לנתונים לאחר 2012. מידע נוסף שעולה מהגרפים והנתונים הוא שהפער בתוצאות המתקבלות על-פי שיטות המדידה השונות לגבי הגברים גדול יותר מהפער המתקבל לגבי נשים. הפער בשיעור ההשתתפות של גברים מגיע לכדי 5%-6% בחלק מהשנים, בעוד הפער בשיעור ההשתתפות של נשים נמוך יותר, ועומד סביב 1%-2%.

2.1.4. שיעור בלתי מועסקים

בלתי מועסקים הם "אנשים שלא עבדו כלל (אפילו לא שעה אחת) וחיפשו עבודה באופן פעיל בארבעת השבועות האחרונים, כגון על-ידי רישום בלשכת עבודה של שירות התעסוקה, על-ידי פנייה אישית או בכתב למעסיק או על-ידי שיטה אחרת, והיו יכולים להתחיל לעבוד בשבוע הקובע לו הוצעה להם עבודה

מתאימה²⁴. **בשיעור הבלתי-מועסקים** (המכונה גם שיעור האבטלה) מוצג רק חלקם של מי שמחפשים עבודה באופן פעיל בכלל המשתתפים בשוק העבודה (מועסקים ובלתי מועסקים). בנתונים על מימוש יעדי התעסוקה ההתייחסות היא לגילאי 25-64. בגרף להלן יוצג שיעור הבלתי-מועסקים באוכלוסייה החרדית, בשנים 2014-2015, על-פי הגדרה עצמית, בחלוקה על-פי מגדר. לאחר מכן יוצגו בארבעה גרפים שיעורי הבלתי-מועסקים של נשים חרדיות ושל גברים חרדים בנפרד, במגמה ארוכת שנים (בשנים 2000-2011 ו-2012-2015); בגרפים מוצגים נתונים על-פי שלוש שיטות המדידה.

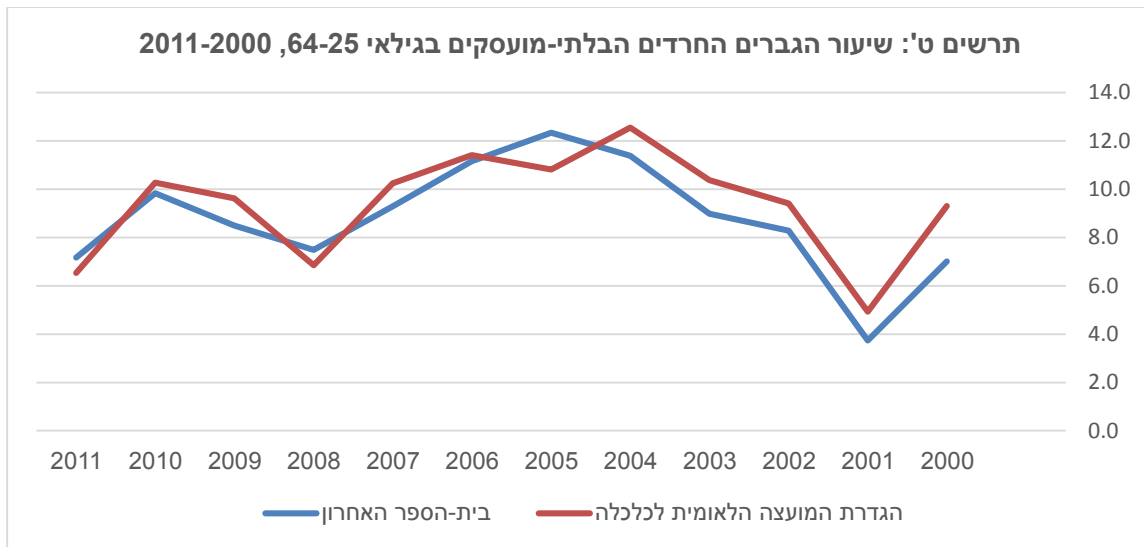

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

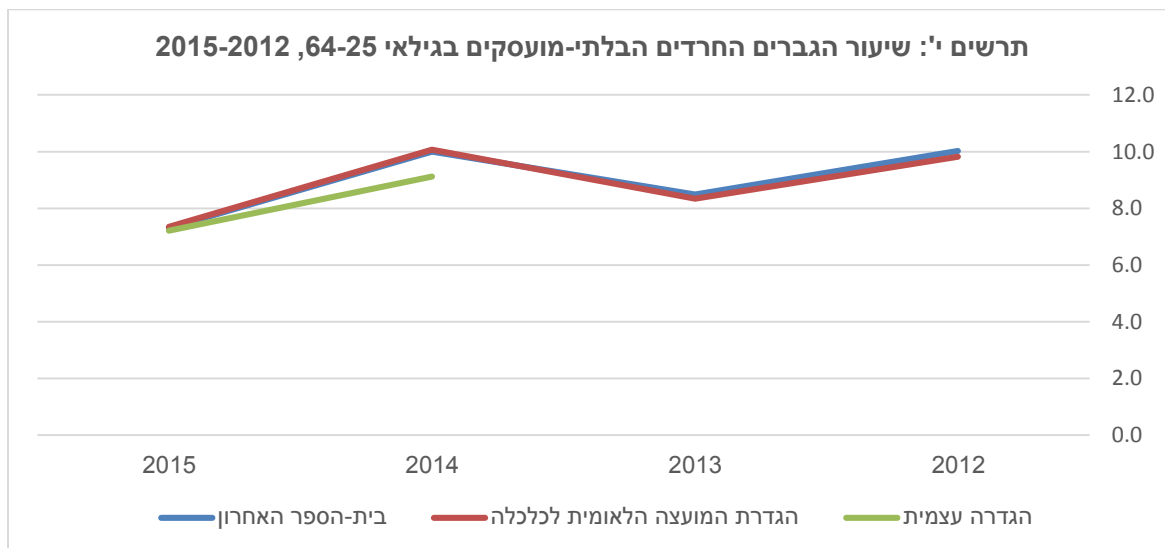
כפי שמוצג בתרשים ח', שיעור הנשים החרדיות הבלתי-מועסקות בגילאי 25-64 (על-פי שיטת ההגדרה העצמית), ירד מ-7.9% בשנת 2015 ל-6.2% בשנת 2015. שיעור הגברים החרדים הבלתי-מועסקים גבוה משיעור הנשים אך גם הוא ירד, מ-9.1% בשנת 2014 ל-7.2% בשנת 2015. על-פי שיטת בית-הספר האחרון, בשנת 2015 שיעור הבלתי-מועסקים בגילאי 25-64 באוכלוסייה היהודית (שאינה חרדית) היה 4.4%, הן בקרב נשים יהודיות שאינן חרדיות והן בקרב גברים יהודים שאינם חרדים.

²⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הגדרות, סיווגים והסברים](#), סעיף 3.1.2: בלתי מועסקים.

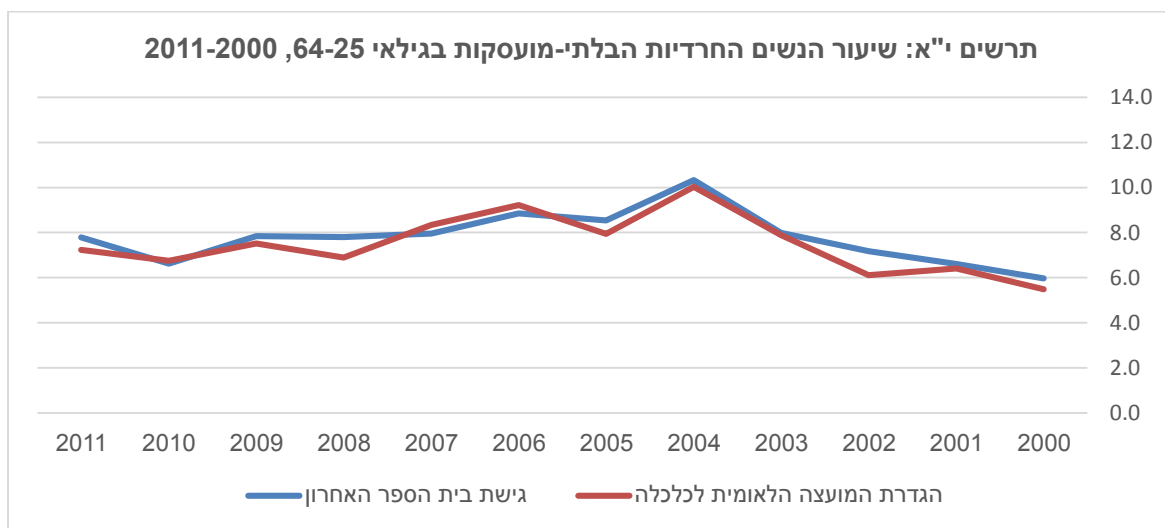

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

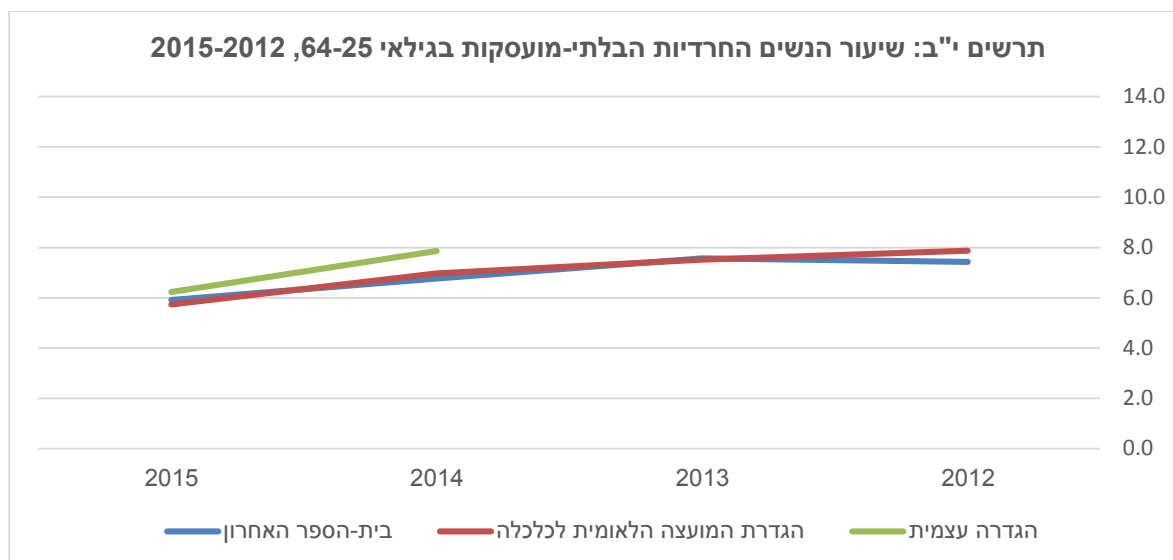

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

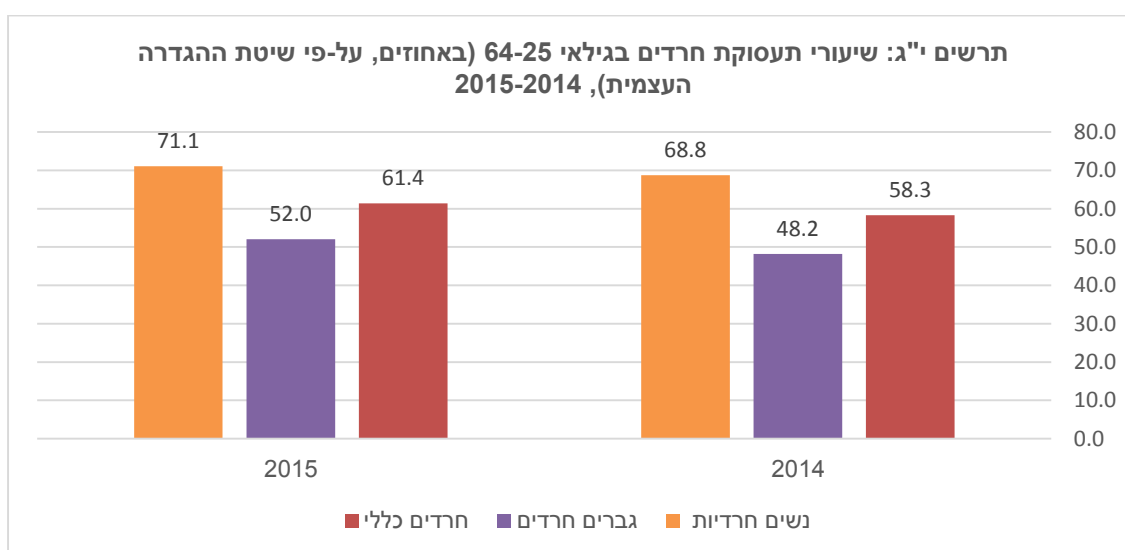

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

על-פי התרשימים, ב-15 השנים האחרונות השיא בשיעור החרדים הבלתי-מועסקים, נשים וגברים, היה בשנת 2004; בשנה זו שיעור הנשים החרדיות הבלתי-מועסקות בגילאי 25-64 היה כ-10% (תלוי בשיטת המדידה), ושיעור הגברים היה יותר מ-12%. על-פי שלוש שיטות המדידה, מהשנים 2004-2005 יש מגמה כללית של ירידה בשיעור הבלתי-מועסקים החרדים, עם תנודתיות קלה לאורך השנים. השיעורים שנמצאו על-פי כל אחת מהשיטות בשנת 2015 כמעט זהים: בקרב הגברים החרדים בגילאי 25-64 שיעור הבלתי-מועסקים היה 7.2%-7.3% (תלוי בשיטת המדידה) ובקרב הנשים החרדיות – 5.9%-6.2%.

2.1.5. שיעורי תעסוקה

שיעור התעסוקה (employment rate) הוא שיעור המועסקים בכלל האוכלוסייה המוגדרת. בעיבוד של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מובא שיעור התעסוקה בקרב גילאי 24-65; מועסק הוא מי שדיווח כי עבד לפחות שעה אחת בשבוע הקובע. בגרף להלן מוצגים שיעורי התעסוקה באוכלוסייה החרדית בשנים 2014-2015, על-פי הגדרה עצמית ובחלוקה לפי מגדר.

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

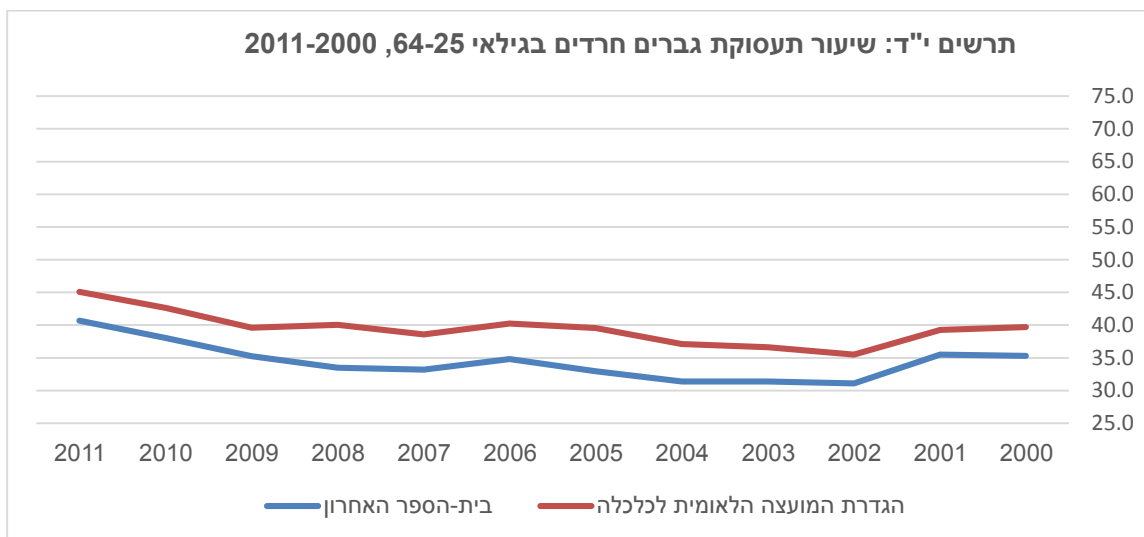

הכנסת

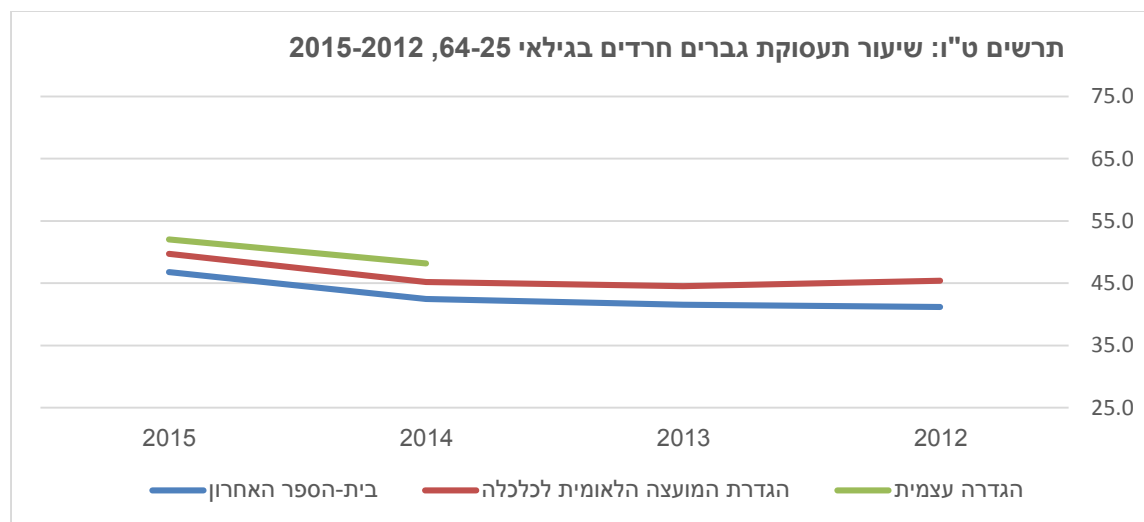
מרכז המחקר והמידע

מתרשים י"ג עולה כי שיעורן של הנשים החרדיות המועסקות בגילאי 25-64 גבוה משיעור הגברים החרדים המועסקים בגילאים אלו. בשנת 2015 שיעור התעסוקה של נשים היה 71.1% (על-פי שיטת ההגדרה העצמית) ושל הגברים – 52.0%. שיעור התעסוקה הכללי באוכלוסייה החרדית בגילאים 25-64 עמד בשנת 2015 על 61.4%. בשתי הקבוצות מדובר בעלייה לעומת השנה הקודמת (2014). בשנת 2015 שיעור התעסוקה בקרב האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית בישראל בגילאי 25-64 היה 83.5% (על-פי שיטת בית-הספר האחרון): 85.6% בקרב גברים ו-79.6% בקרב נשים.²⁵

בארבעת הגרפים שלהלן מוצגים שיעורי התעסוקה של גברים ונשים חרדים בנפרד בשתי תקופות – 2011-2000 ו-2015-2012 – על-פי שלוש הגישות.

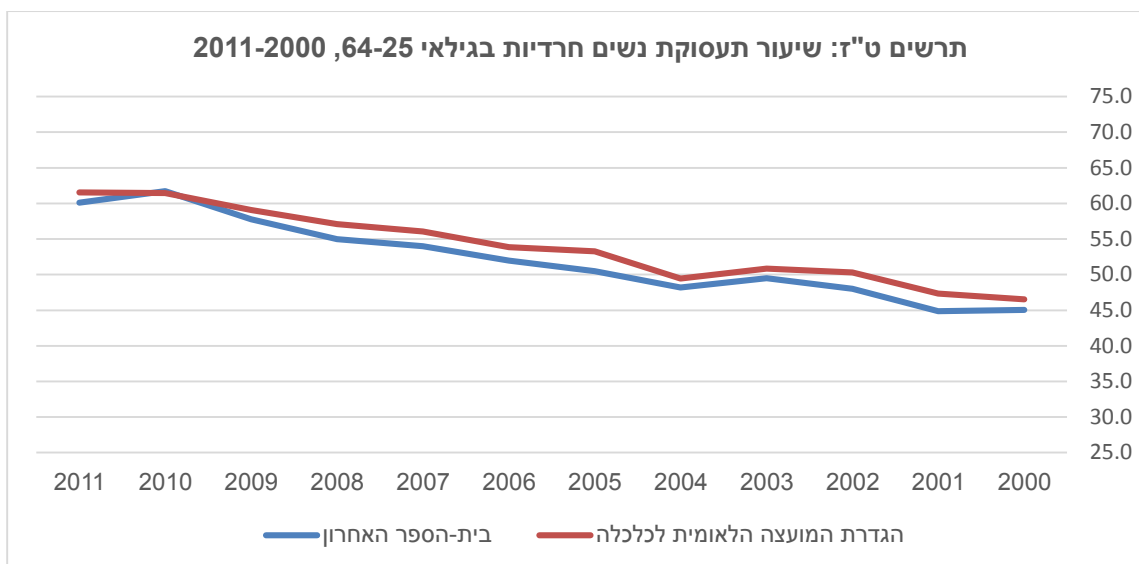
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

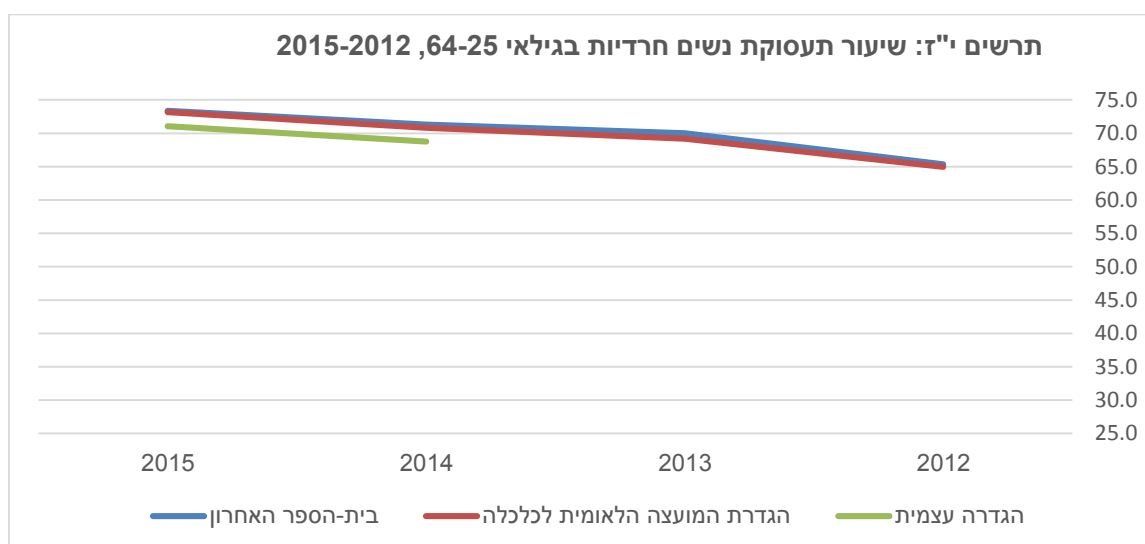
מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

²⁵ על-פי שיטת המועצה הלאומית לכלכלה יש שינויים קלים יותר, של עשירית עד שתי העשיריות האחוז לכל היותר.

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

מהתרחישים לעיל אפשר לראות כי הן בקרב נשים חרדיות והן בקרב גברים חרדים חל גידול בשיעור התעסוקה ב-15 השנים האחרונות, במדידה על-פי שלוש השיטות. כמו הנתונים הקודמים שנבחנו, גם במדידת שיעורי התעסוקה הפערים בנתונים שהעלו שיטות המדידה גדולים יותר לגבי גברים לעומת נשים. לסיכום פרק זה נציין כי בהחלטת ממשלה מס' 1994 מיום 15 ביולי 2010 נקבעו יעדי תעסוקה לאוכלוסייה הכללית ולאוכלוסיות מסוימות ובהן חרדים.²⁶ לגילאי 25-64 באוכלוסייה הכללית נקבע יעד תעסוקה של 76.5% בשנת 2020. אשר לחרדים נקבע כלהלן:

1. גברים חרדים בגילאי 25-64 – שיעור תעסוקה של 63% בשנת 2020.
2. נשים חרדיות בגילאי 25-64 – שיעור תעסוקה של 63% בשנת 2020.

²⁶ החלטת ממשלה מס' 1994, הצבעת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020, 15 ביולי 2010.

לנוכח שיעורי התעסוקה על-פי שיטת ההגדרה העצמית שהוצגו לעיל, יעד התעסוקה לשנים 2010-2020 שהוחלט עליו כאמור בהחלטת ממשלה משנת 2010, הושג בשנת 2015 ביחס לנשים חרדיות (היעד שנקבע היה 63%); שיעור התעסוקה בקרבן מתקרב עד מאוד לשיעור התעסוקה של אוכלוסיית הנשים היהודיות הלא-חרדיות בישראל (79.6%). בשנה זו שיעורי התעסוקה של גברים חרדים בגילאי 25-64 היו נמוכים מיעד התעסוקה שהוצב (63%) ונמוכים במידה ניכרת משיעורי התעסוקה של גברים יהודים בקבוצת גיל זו שאינם חרדים (85.6%). עם זאת, יש לזכור כי נתונים אלו נמדדו בשנת 2015, וביעדי התעסוקה נקבעה שנת היעד 2020. כמו כן, הנתונים המוצגים במסמך זה הם על-פי שיטת ההגדרה עצמית, כאמור, ואילו בהחלטת הממשלה אין הבהרה לגבי שיטת המדידה שיש לנקוט לשם בחינת העמידה ביעדים. בחינת שיעורי התעסוקה בשנת 2015 על-פי הגישות האחרות מובילה לנתונים נמוכים יותר בדבר שיעורי תעסוקה בקרב גברים – 46.8% (על-פי שיטת בית-ספר אחרון), 49.8% (על-פי שיטת המועצה הלאומית לכלכלה). אשר לנשים, המדידה על-פי הגישות האחרות מצביעה על שיעורי תעסוקה גבוהים יותר לשנת 2015, ומציבה אותן אף מעבר לשיעור התעסוקה הכללי של נשים בישראל – 73.4% (על-פי שיטת בית-הספר האחרון) או 73.3% (על-פי שיטת המועצה הלאומית לכלכלה).

2.2. סקר הכנסות והוצאות

סקר הכנסות והוצאות של משק-הבית שעורכת הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מבוצע משנת 2012 במתכונתו הנוכחית, ומבוסס על כ-9,500 משיבים בממוצע בשנה. קודם לכן התקיימו שני סקרים נפרדים – סקר הוצאות וסקר הכנסות, ושניהם בוצעו יחד עם סקר כוח-אדם. ובעקבות שינויים שחלו בביצוע סקר כוח-אדם הוחלט לאחד את הסקרים ולערוך סקר הכנסות והוצאות אחד. האוכלוסייה הנדגמת כיום מייצגת כ-97% מאוכלוסיית המדינה, והיא כוללת משקי-בית מיישובים עירוניים וכפריים, לרבות מושבים שיתופיים וקיבוצים מתחדשים שעברו הפרטה.²⁷ כאמור, גם במקרה זה, בשל השינוי שחל בשנת 2012 ושינוי שיטות המדידה, קשה להשוות בין נתוני השנים שקדמו ל-2012 לנתוני 2012 ואילך.²⁸

בעיבוד מיוחד של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לנתוני סקר הכנסות והוצאות, פולחו ההכנסות מעבודה שכירה של קבוצות אוכלוסייה המוגדרות ביעדי תעסוקה 2010-2020, ובתוך כך קבוצת החרדים – נשים וגברים בנפרד – בגילאי 25-64.

שכיר מוגדר "כל נחקר שעבד אצל מישהו אחר תמורת שכר יומי, חודשי, קבלני או בתמורה אחרת כלשהי, לפחות יום אחד בשלושת החודשים שקדמו לביקור הסוקר".²⁹

הסקר בוחן בין היתר את ההכנסה מעבודה שכירה לשכירים על-פי הדיווח שלהם על משכורתם.

ההכנסות מעבודה מוצגות רק על-פי שיטת בית-הספר האחרון,³⁰ ובשלב זה אין נתונים בנושא זה על-פי שיטת ההגדרה העצמית או שיטת המועצה הלאומית לכלכלה. נזכיר כיצד מתפלחת האוכלוסייה על-פי שיטת בית-הספר האחרון: בשלב הראשון מזוהים משקי-בית שיש בהם גבר יהודי אחד לפחות הלומד בישיבה גבוהה, תוך התייחסות להימצאותם של גברים או נשים המשרתים/ות בצבא באותו משק-בית; בשלב השני מזוהים יישובי גרעין חרדיים שבהם, מכלל משקי-הבית ביישוב, יש שיעור גבוה של משקי-בית

²⁷ בסקר לא נכללים קיבוצים שיתופיים ובדואים.

²⁸ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [סקר הוצאות והכנסות שנת 2013](#), כללי, עמ' 1.

²⁹ שם, עמ' 26.

³⁰ מרק פלדמן, ראש תחום סטטיסטיקה של עבודה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיחת טלפון 10 במרס 2016.

כאמור, כלומר שבהם תלמיד ישיבה אחד; נזכיר כי שיטת בית-הספר האחרון היא השיטה הוותיקה והרווחת ביותר בסקרי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אם כי גם בה יש כמה בעיות, ובהן בית-ספר אחרון שאינו ישיבה אף שהנסקר חרדי, בשל הגידול בפנייתם של חרדים ללימודים אקדמיים; גידול בגיוס גברים חרדים לצבא, שהוא אחד מהקריטריונים לפילוח; מגורים שלא ביישובי הגרעין החרדיים.

בטבלאות שלהלן מוצגים נתונים על שכר חציוני ושכר ממוצע ברוטו של שכירים מעבודה שכירה בלבד (לא כולל הכנסה נוספת כעצמאי, תשלומי העברה וקצבאות או הכנסה לא מדווחת) לנשים חרדיות ולגברים חרדים בגילאי 25-64, בהשוואה לאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית. מנתונים אלו אי-אפשר ללמוד על היקף המשורה – נתון שאפשר שהוא משפיע על השכר. בשל שינוי בשיטות האמידה שחל בשנת 2012 מוצגים בטבלה רק נתונים מהשנים 2012-2014.

טבלה מס' 1: הכנסה ממוצעת וחציונית לשכירים מעבודה שכירה (בש"ח), בגילאי 25-64, 2014-2012

2014		2013		2012		
הכנסה חציונית	הכנסה ממוצעת	הכנסה חציונית	הכנסה ממוצעת	הכנסה חציונית	הכנסה ממוצעת	
8,497	11,503	8,150	10,895	7,832	10,608	יהודים (ללא חרדים)
5,506	6,601	6,120	8,172	5,510	6,824	חרדים (נשים וגברים)
6,104	7,577	6,837	10,310	7,602	9,455	גברים חרדים
4,865	5,886	5,061	5,838	4,685	5,284	נשים חרדיות

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם.

כפי שמוצג בטבלה, ההכנסה החודשית הממוצעת של שכירים באוכלוסייה היהודית שאינם חרדים בגילאי 25-64, בשנים 2012-2014, גבוהה ב-3,000-5,000 ש"ח מההכנסה החודשית הממוצעת של שכירים באוכלוסייה החרדית בגילאים אלו. ההכנסה החציונית של שכירים באוכלוסייה היהודית (ללא חרדים) בגילאי 25-64 גבוהה ב-2,000-4,000 ש"ח מההכנסה החציונית של שכירים חרדים בגילאי 25-64.

ההכנסה של גברים חרדים שכירים בגילאי 25-64, הן הממוצעת והן החציונית, גבוהה מההכנסה של נשים חרדיות שכירות בגילאים אלו. בשנים 2012 ו-2013 השכר הממוצע של הגברים החרדים היה גבוה משכר הנשים החרדיות ב-4,000 ש"ח ומעלה. ההכנסה החציונית של הגברים החרדים גבוהה ב-1,000-2,000 ש"ח מהכנסתן החציונית של הנשים החרדיות השכירות בגילאי 25-64, ובשנת 2012, שבה הפער אף היה כ-3,000 ש"ח. נדגיש שסביר שבין חרדים לחרדיות יש הבדלים בדפוסי ההעסקה, בהיקפי המשורה ובמקצועות, וכי מנתונים אלו בלבד אי-אפשר ללמוד על הסיבות לפערים.

2.3. הסקר החברתי

הסקר החברתי הוא סקר שנתי שהלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עורכת משנת 2002, ומובא בו מידע על תנאי החיים ורווחת האוכלוסייה בישראל. בסקר גרעין קבוע של שאלות ואליו מתווסף בכל שנה חלק מתחלף בנושא מסוים.³¹ הסקר כולל את אוכלוסיית ישראל מעל גיל 20, אך לא נכללים בו ישראלים ששהו בחו"ל יותר משנה ברציפות, דיפלומטים, עולים חדשים ששהו בארץ פחות מחצי שנה, דיירים במוסדות

³¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [הסקר החברתי](#).

טיפוליים ותושבים הגרים מחוץ ליישובים.³² בשנת 2014 נכללו במדגם כ-7,500 נסקרים, ובהם יהודים חרדים – השתייכותם לקבוצה זו נקבעה על-פי מקור מינהלי שמבוסס על מידע על מוסדות לימודים, כדי שיובטח ייצוגם של החרדים בסקר.³³ בשיטה זו, שהוצגה בפרק מס' 1, נעשה שימוש בקבצים שמועברים ממוסדות לימוד שמוגדרים חרדיים ומהם נדגמת האוכלוסייה החרדית.³⁴ נוסף על כך נכללה בסקר שאלה בדבר ההגדרה העצמית של הנסקר אשר לרמת הדתיות שלו, ואפשר לפלח את ממצאי הסקר גם על-פיה.³⁵ בעזרת מחולל הלוחות באתר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אפשר להציג את ממצאי הסקר על-פי משתנים נבחרים, וכך לבדד נתונים על מי שנמנים עם האוכלוסייה החרדית על-פי הגדרתה עצמית.³⁶ להלן יוצגו הממצאים שעלו מכמה שאלות בסקר החברתי שעניינן תעסוקה ושביעות רצון ממצב כלכלי והכנסה.³⁷

חלקיות משרה – על-פי נתוני הסקר החברתי לשנת 2014, 35.3% מהנסקרים העובדים שהגדירו עצמם חרדים הועסקו במשרה חלקית ו-64.7% הועסקו במשרה מלאה; לעומתם 17% מהיהודים שאינם חרדים הועסקו במשרה חלקית ו-82.7% מהיהודים שאינם חרדים הועסקו במשרה מלאה.

השתתפות ואי-השתתפות בכוח העבודה – בקרב החרדים שאינם בכוח העבודה (כלומר לא עובדים ולא מחפשים עבודה), 17.3% דיווחו שהם מעוניינים לעבוד ו-82.2% דיווחו שאינם מעוניינים לעבוד. בקרב האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית, 21.1% מקרב מי שאינם משתתפים בכוח העבודה הביעו רצון לעבוד ו-78.6% השיבו כי הם אינם מעוניינים לעבוד. בקרב החרדים שאינם בכוח העבודה, 51.4% דיווח שלא עבדו מעולם, לעומת 18.5% מהיהודים שאינם חרדים שדיווחו שלא עבדו מעולם והיום אינם משתתפים בכוח העבודה.

שביעות רצון מהעבודה – בקרב האוכלוסייה שהגדירה עצמה חרדית ועובדת, 51.1% מרוצים מאוד מעבודתם, 38.7% מרוצים ו-8.7% העידו כי הם "לא כל כך מרוצים" מעבודתם. בקרב האוכלוסייה היהודית שאינה חרדית דווח על שביעות רצון נמוכה יותר מהעבודה: 37.5% מרוצים מאוד, 50.0% מרוצים, וכ-12% לא כל כך מרוצים עד לא מרוצים כלל.

שביעות רצון מהכנסה וממצב כלכלי – כ-60% מהחרדים דיווחו כי הם מרוצים עד מרוצים מאוד מהכנסתם, ולעומתם כ-40% מהחרדים דיווחו שאינם מרוצים מהכנסתם. התפלגות זו דומה מאוד למצב באוכלוסייה היהודית שאינה חרדית וגם בקרב אוכלוסייה זו כ-60% העידו שהם מרוצים מהכנסתם וכ-40% דיווחו שאינם מרוצים. כ-63% מהחרדים הביעו שביעות רצון ממצבם הכלכלי (מרוצה עד מרוצה מאוד), לעומת 57% מהאוכלוסייה היהודית שאינה חרדית.

כיסוי ההוצאות החודשיות – 43.2% מהחרדים דיווחו כי הם מתקשים עד בכלל לא מצליחים בכיסוי כל ההוצאות החודשיות של משק-הבית (מזון, חשמל, טלפון וכדומה), לעומת 37% מהיהודים שאינם חרדים

³² הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מתודולוגיה של הסקר החברתי](#), עמ' 1.

³³ שם, עמ' 5.

³⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [דפי הסבר למחולל הלוחות של סקר חברתי 2014](#).

³⁵ שאלה מס' 5.40 בסקר החברתי היא שאלת הגדרה עצמית: "האם אתה/את רואה עצמך כ: 1. חרדי/חרדית, 2. דתי/דתית, 3. מסורתי/מסורתית-דתי/מסורתית-דתית, 4. מסורתי/מסורתית לא כל כך דתי/דתית, 5. לא דתי/ת, חילונית; הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [שאלון סקר חברתי 2014](#).

³⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [מחולל הלוחות של הסקר החברתי](#).

³⁷ כל הנתונים נלקחו [ממחולל הלוחות של הסקר החברתי](#), ביום 13 במרס 2016, תחת המשתנים דת ודתיות ← דתיות-יהודים, נבחרה הקטגוריה "חרדי" כדי לאפיין את האוכלוסייה החרדית, והאוכלוסייה היהודית ללא חרדים היא למעשה הקבוצה המשלימה לכך, כלומר הקטגוריות "דתי", "מסורתי דתי", "מסורתי לא כל כך דתי", "לא דתי, חילונית".

שדיווחו כן. 14.1% מהחרדים דיווחו כי הם כלל לא מצליחים לכסות את הוצאותיהם, לעומת 8.2% מהיהודים שאינם חרדים שדיווחו כן.

3. נתוני עוני – המוסד לביטוח לאומי

דוח ממדי העוני והפערים החברתיים של המוסד לביטוח לאומי מתפרסם בכל שנה ובו נתונים על יחידים ומשפחות עניים, על רמת חיים ועל ממדי האי-שוויון ופערים בהכנסות, וכן ניתוחים של הגורמים המשפיעים על עוני ועל אי-שוויון. את הנתונים בדוח מפיקה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה במסגרת סקר הוצאות משק-בית, והם מנותחים על-ידי מינהל המחקר והתכנון בביטוח הלאומי. על סקר ההוצאות, כפי שמוזכר לעיל, משיבים כ-9,500 נסקרים בכל שנה.

3.1 הגדרות ומתודולוגיה

דוח ממדי העוני האחרון פורסם בדצמבר 2015 ומובאים בו נתוני סקר ההוצאות לשנת 2014. מדידת העוני הרשמי בישראל מבוססת על הגישה היחסית, ולפיה אדם נחשב עני אם רמת החיים שלו נמוכה במידה ניכרת מרמת החיים בחברה שהוא חי בה.³⁸ **קו העוני במדינת ישראל** הוא מחצית מחציון ההכנסה הפנויה המשפחתית לנפש תקנית,³⁹ כלומר הסכום שלחצי מהמשפחות יש הכנסה פנויה תקנית לנפש הגבוהה ממנו ולחצי מהמשפחות – הכנסה נמוכה ממנו. **הכנסה כספית פנויה** של משק-בית היא הכנסה מעבודה ומהון בתוספת תשלומי העברה (קצבאות ביטוח לאומי) ובניכוי מסים ישירים.

תחולת העוני היא שיעור האנשים שהכנסתם היא מתחת לקו העוני בכלל האוכלוסייה. תחולת העוני נמדדת בשתי שיטות: על-פי הכנסה כלכלית ועל-פי הכנסה נטו. **הכנסה כלכלית** היא הכנסה מעבודה, פנסיה או הון לפני התערבות הממשלה, קרי לפני תשלומי העברה ומסים. **הכנסה נטו** היא הכנסה לאחר תשלומי העברה ומסים. הפער בנתונים המתקבלים מנקיטת שתי השיטות יכול ללמד על השלכותיה של התערבות הממשלה על המשק.

חרדים מוגדרים בדוח העוני לשנת 2015 על-פי שתי שיטות הגדרה, עקב כלילתה של שאלה בדבר הגדרה עצמית בסקר ההוצאות לשנת 2014. בנתונים שנציג להלן הממצאים מובאים על-פי שתי השיטות שלהלן, אם נעשה שימוש בשתייהן (ההגדרות הן ציטוטים מדוח העוני):

1. חרדים על-פי הגדרה עצמית – "ההשתייכות לזרם ביהדות נקבעת באופן ישיר על-פי הזדהות עצמית של הנשאלים".

2. חרדים על-פי בית-הספר האחרון – "קביעת זהות של חרדים לפי בית-ספר אחרון של מי מבני משק הבית. אם היה זה ישיבה – הוגדרה המשפחה כחרדית".

מחברי הדוח בביטוח הלאומי כותבים כי לנוכח כלילת השאלה בדבר ההגדרה העצמית של הנסקר, "התייטר הצורך בעריכת אומדנים לצורך איתור האוכלוסייה החרדית בסקר. מההגדרה החדשה נובע כי ממדי העוני בקרב האוכלוסייה החרדית דומים לאלה שנערכו על פי אומדנים קודמים [...] אולם היקף האוכלוסייה החרדית גבוה בהרבה מהאומדנים המוקדמים".⁴⁰ מחברי הדוח מוסיפים ומפרטים את הקשיים בשיטת בית-הספר האחרון: "הגדרה זו מתעלמת ממשפחות חרדיות שלמדו במוסד לימודים

³⁸ענת לוי, [תיאור וניתוח ממדי העוני והאי-שוויון בישראל ובמדינות במופתחות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 19 באוקטובר 2015.

³⁹ המוסד לביטוח לאומי, [ממדי העוני והפערים החברתיים](#), דוח שנתי 2014, דצמבר 2015, עמ' 3.

⁴⁰ שם, עמ' 1.

אחרון שאינו ישיבה (כגון במוסד אקדמי), שנכנסו לאוכלוסייה החרדית בשלבים מאוחרים יותר (ולמדו קודם לכן במוסדות לימוד שאינם ישיבה) וכד'. ההגדרה גם מתעלמת מחסידים שרבים מהם יוצאים לעבוד מבלי ללמוד בישיבה".⁴¹ כדי להתמודד עם קושי זה נעשה במוסד לביטוח לאומי תהליך אקונומטרי, שתרגם מידע סובייקטיבי מהסקר החברתי לסקר ההכנסות ואפשר אומדני עוני, שכללו בין היתר אוכלוסייה חרדית-חסידית.⁴² כאמור, תהליכים אלו אינם נדרשים עוד, בשל קיומה של השאלה בדבר הגדרה עצמית.

על-פי אומדני 2014 המוצגים בדוח, היקף האוכלוסייה החרדית על-פי שיטת ההגדרה העצמית הוא 9.6% מהאוכלוסייה בישראל, לעומת 6.5% על-פי אומדני 2013, שחושבו על-פי שיטת בית-הספר האחרון.⁴³ שיעור המשפחות החרדיות על-פי שיטת ההגדרה העצמית הוא 6% בכלל המשפחות בישראל, לעומת 4% בשנת 2013 על-פי שיטת בית הספר האחרון.

להלן כמה מהנתונים על האוכלוסייה החרדית שהוצגו בדוח ממדי העוני. הנתונים מתייחסים לשלוש השנים האחרונות, 2014-2012. שלא כפי שהוצג בפרקים קודמים, לא יוצגו להלן נתוני האוכלוסייה היהודית ללא חרדים אלא נתונה של של האוכלוסייה היהודית הכללית, לרבות חרדים. נתוני האוכלוסייה היהודית מובאים רק כנתוני רקע במקרה זה, ואין לראות בהם מקור להשוואה, שכן לא ניתן להשוות נתונים של אוכלוסייה אחת (חרדים) לאוכלוסייה אחרת הכוללת אותה (יהודים כולל חרדים).

3.2. תחולת העוני

תחולת העני היא כאמור שיעור המשפחות, הנפשות או הילדים שנמצאים מתחת לקו העוני בכלל האוכלוסייה הכללית בישראל.

נציג להלן את נתוני שנת 2014 על חרדים, בפילוח של תחולת העוני לפני תשלומי העברה ואחרי תשלומי העברה, לקבוצות אוכלוסייה שונות – משפחות, נפשות וילדים, ועל-פי שתי שיטות ההגדרה – הגדרה עצמית ובית-הספר האחרון.

תחולת העוני של משפחות חרדיות לפי הכנסה כלכלית לשנת 2014 (לפני תשלומי העברה) היא 66.7% (על-פי שיטת בית-הספר האחרון), וזוהי עלייה לעומת שנת 2013 (63.6%).⁴⁴ לאחר תשלומי העברה ומסים, תחולת העוני של משפחות חרדיות על-פי הכנסה נטו יורדת במעט, ובשנת 2014 היא הייתה 52.4% (על-פי שיטת בית-הספר האחרון) או 54.3% (על-פי שיטת ההגדרה העצמית). נתונים אלו גבוהים מאוד לעומת האוכלוסייה היהודית הכללית (כולל חרדים), שבה תחולת העוני לפני תשלומי העברה למשפחות עמדה בשנת 2014 על 24.7%, ולאחר תשלומי העברה ומסים – על 13.6%.

בעוד תחולת העוני של משפחות חרדיות הייתה כאמור 52.4%-54.3% בשנת 2014, תחולת העוני של נפשות חרדיות (כ-59%) ושל ילדים חרדים (66%-67%) הייתה גבוהה יותר. תחולת העוני של ילדים היא למעשה שיעורם של הילדים החרדים העניים בכלל הילדים בישראל; על-פי שיטת ההגדרה העצמית תחולת העוני

⁴¹ שם, עמ' 13.

⁴² את השיטה פיתחו גוטליב וקושניר, וראו הערת שוליים מס' 12 בתוך: המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים החברתיים, דוח שנתי 2014, דצמבר 2015. פירוט השיטה נמצא במאמר זה:

Gottlieb D. and L. Kushnir, "Social Policy Targeting and Binary Information Transfer between Surveys", *Economics*, 3 (June 2009).

⁴³ המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים החברתיים, דוח שנתי 2014, דצמבר 2015, עמ' 1.

⁴⁴ המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים החברתיים, דוח שנתי 2014, דצמבר 2015, לוח 7.

בקרב ילדים חרדים בשנת 2014 הייתה 66.1% ועל-פי שיטת בית-ספר אחרון הייתה 67.3%. תחולת העוני של ילדים יהודים בישראל (כולל חרדים) בשנת 2014 היא 21.6%.

להלן טבלה ובה שיעורן של משפחות יהודיות וחרדיות בכלל האוכלוסייה ובאוכלוסייה הענייה בשנים 2013-2014.

טבלה מס' 2: חלקן של משפחות יהודיות וחרדיות בכלל האוכלוסייה ובאוכלוסייה הענייה, 2013-2014 (באחוזים)

האוכלוסייה הענייה		כלל האוכלוסייה				
לאחר תשלומי העברה ומסים		לפני תשלומי העברה ומסים				
2014	2013	2014	2013	2014	2013	שנה
62.6	63.7	73.8	74.4	86.7	86.9	יהודים (כולל חרדים)
10.7	11.4	8.8	9.1	3.8	4.1	חרדים (שיטת בית-הספר האחרון)
17.5		13.7		6.0		חרדים (שיטת ההגדרה העצמית)

מקור: המוסד לביטוח לאומי, ממדי העוני והפערים החברתיים, דוח שנתי 2014, לוח 8.

מהטבלה עולה כי משפחות חרדיות (על-פי שיטת ההגדרה העצמית) הן כ-6% מהמשפחות בישראל בשנת 2014, אך חלקן בכלל המשפחות העניות בישראל הוא 13.7% לפני תשלומי העברה ומסים ו-17.5% לאחר תשלומי העברה ומסים.

בדוח העוני מוצגים נתונים גם על תחולת העוני של משפחות עם שני מפרנסים בקבוצות אוכלוסייה שונות. בשנת 2014 נרשמה בקרב חרדים תחולת העוני הגבוהה ביותר למשפחות עם שני מפרנסים – 30%. לעומת זאת, בקרב יהודים שאינם חרדים ממשפחות עם שני מפרנסים תחולת העוני הייתה פחות מ-5.5%⁴⁵. נתוני תחולת העוני בקרב משפחות חרדיות עם שני מפרנסים גבוהים מנתוני השנים הקודמות, אולם בביטוח הלאומי מציינים כי עד לשנת 2013 היה קושי במדידת חרדים בשל זיהוים ועל כן הייתה תנודתיות רבה בנתונים.⁴⁶

3.3 עוני מתמשך

הרכבה של האוכלוסייה החיה בעוני אינו קבוע: חלק מהנמנים עם אוכלוסייה זו נחלצים מעוני, אחרים מצטרפים לאוכלוסיית העניים, ויש החיים בעוני במשך תקופה ממושכת. הביטוח הלאומי הציג בדוח ממדי העוני אפיון של האנשים שנמצאים בעוני מתמשך, על-פי רמות הכנסה ורמות הוצאה. המשפחות שחיות בעוני מתמשך הן בעלות הכנסה נמוכה, נמצאות מתחת לקו העוני, ומתאפיינות בהוצאה ובצריכה נמוכות, שכן אין להם מקורות הכנסה פנויים וחסכוניות. לעומתן, מי שחי בעוני באופן מזדמן סביר שינסה לשמור על רמת חיים יציבה והוצאותיו תהיינה גבוהות יחסית אף שעל-פי הכנסותיו הוא מתחת לקו העוני.⁴⁷ על-פי נתוני המוסד לביטוח לאומי, כשני-שלישים מהמשפחות העניות בישראל סובלות מעוני מתמשך וכשליש מהן סובלות מעוני זמני, על-פי רוב בשל אבטלה של אחד המפרנסים.

⁴⁵ המוסד לביטוח לאומי, [ממדי העוני והפערים החברתיים](#), דוח שנתי 2014, דצמבר 2015, עמ' 13.

⁴⁶ שם, עמ' 14.

⁴⁷ המוסד לביטוח לאומי, [ממדי העוני והפערים החברתיים](#), דוח שנתי 2014, דצמבר 2015, עמ' 23.

בשנת 2014, 67% מכלל היהודים העניים בישראל (נפשות) הוגדרו אנשים שחיים בעוני מתמשך, ואילו 78% מהחרדים (על-פי שיטת ההגדרה העצמית) העניים בישראל הוגדרו אנשים שחיים בעוני מתמשך.⁴⁸

3.4. מענק עבודה

מענק עבודה (מס הכנסה שלילי), הוא תוספת הכנסה לבעלי הכנסות נמוכות. המענק הוא תמריץ להשתתפות עובדים בשוק העבודה, וניתן לשכירים או לעצמאים שלהם הכנסה מעבודה או מעסק העומדים בקריטריונים מסוימים (גובה הכנסה, גיל, מספר ילדים, בעלות על דירות).⁴⁹ על-פי נתוני דוח העוני, בשנת 2014 מספר משקי-הבית החרדיים שקיבלו מענק עבודה היה 10,000 (על-פי שיטת ההגדרה העצמית) או 7,200 (על-פי שיטת בית-הספר האחרון).⁵⁰ מספרם של משקי-הבית בישראל שקיבלו מענק עבודה, על-פי הדוח, הוא 37,500. מחברי הדוח מציינים כי נתון זה אינו תואם את דיווח רשות המסים על מספר העובדים והעובדות שקיבלו מענק עבודה.⁵¹

⁴⁸ שם, לוח 11.

⁴⁹ רשות המסים, [מענק עבודה](#), בדיקת זכאות למס הכנסה שלילי, תאריך כניסה: 13 במרס 2016.

⁵⁰ המוסד לביטוח לאומי, [ממדי העוני והפערים החברתיים](#), דוח שנתי 2014, דצמבר 2015, נספח מס' 20.

⁵¹ שם, עמ' 10.

מקורות

- החלטת ממשלה מס' 1994, הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020, 15 ביולי 2010.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה:
 - [דפי הסבר למחולל הלוחות של סקר חברתי 2014](#).
 - [הגדרות, סיווגים והסברים](#).
 - [הסקר החברתי](#).
 - [מחולל הלוחות של הסקר החברתי](#).
 - [מעבר לסקר כוח-אדם חודשי, שאלות ותשובות](#).
 - [מתודולוגיה של הסקר החברתי](#).
 - [נתונים מסקר כוח-אדם לחודש ינואר 2016](#).
 - [סקר הוצאות והכנסות שנת 2013](#).
 - [שאלון סקר חברתי 2014](#).
 - [שאלון סקר כוח-אדם חודשי](#).
 - [שיטות מדידה ואמידת גודלה של האוכלוסייה החרדית בישראל](#), (נייר טכני מס' 25), מרס 2011.
 - עיבוד מיוחד לחוקר של נתוני סקר כוח-אדם (התקבל ב-31 בינואר 2016).
 - מרק פלדמן, ראש תחום סטטיסטיקה של עבודה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, שיחות טלפון, 10 ו-13 במרס 2016.

משרדים ממשלתיים והכנסת:

- המוסד לביטוח לאומי, [ממדי העוני והפערים החברתיים](#), דוח שנתי 2014, דצמבר 2015.
- חגי לוי ורוני הכהן, [שיטות לזיהוי ואפיון כמותי של המגזר החרדי](#), המועצה הלאומית לכלכלה.
- חגי לוי, [המגזר החרדי בישראל, העצמה תוך שילוב בתעסוקה](#), המועצה הלאומית לכלכלה.
- ענת לוי, [תיאור וניתוח ממדי העוני והאי-שוויון בישראל ובמדינות במפותחות](#), מרכז המחקר והמידע של הכנסת, 19 באוקטובר 2015.
- רשות המסים, [מענק עבודה](#), בדיקת זכאות למס הכנסה שלילי, תאריך כניסה: 13 במרס 2016.

מאמרים:

- Gottlieb D. and L. Kushnir, "Social Policy Targeting and Binary Information Transfer between Surveys", *Economics*, 3 (June 2009).
- איתן רגב, [השכלה ותעסוקה במגזר החרדי](#), דוח מצב המדינה – חברה, כלכלה ומדיניות 2013, מרכז טאוב.

